

Predoslje in Prelosno (45 let pozneje)

Silvo Torkar

Cobiss: 1.03

France Bezlaj je razlagal slovenski zemljepisni imeni *Predoslje* in *Prelosno* iz leksema **prěrqslo*, v katerem je videl pozabljeni apelativ **rqslo* z domnevno istim korenem kot v rus. *ruslo* 'struga, rečni tok'. V pričujočem članku pa se predlaga razlaga obeh imen iz geografskega apelativa **prěrasslb*, izpeljanega iz glagola *prerasti*.

Ključne besede: slovenščina, etimologija, geografska imena, geografski apelativi

Predoslje and Prelosno (forty-five years later)

France Bezlaj explained the Slovenian geographical names *Predoslje* and *Prelosno* as derived from the lexeme **prěrqslo*, which he treated as the forgotten common noun **rqslo* with presumably the same root as in Rus. *ruslo* 'riverbed, stream.' This article suggests that the names developed from the geographical common noun **prěrasslb*, derived from the verb *prerasti* 'to overgrow.'

Keywords: Slovenian, etymology, geographical names, geographical common nouns

0 Akademik France Bezlaj je novembra 1966 na povabilo uglednega češkega jezikoslovca Jana Svobode, urednika onomastične revije *Zpravodaj místopisné komise ČSAV* (danes *Acta onomastica*), pripravil za objavo članek z naslovom *Predoslje in Prelosno*, da bi z njim prikazal svojo delovno metodo (Bezlaj 1967: 6; 2003: 315). Pozneje je Bezlaj svojo takratno razlago imena *Predoslje* ponovil še v sedmih objavah, med drugim v ruščini in nemščini, nazadnje v 3. knjigi svojega etimološkega slovarja, ki je izšla že posmrtno (Bezlaj 1995: 109–110). Razlage v znanstvenih krogih nihče ni spodbijal, sprejel jo je tudi Marko Snoj v svojem Etimološkem slovarju slovenskih zemljepisnih imen (Snoj 2009: 328). Po 45 letih se je za imeni *Predoslje* in *Prelosno* našla nova razlaga, ki izhaja iz nekega drugega, pozabljenega in zato neprepoznanega staroslovanskega občnega imena.

1 *Prédoslje* je ime vasi nad reko Kokro v občini Kranj, medtem ko je *Prédoselj* (tudi *Predáselj*) ime korit Kamniške Bistrice z naravnim mostom, *Prédasnik* pa hišno ime na Obirskem v Karavankah. Vas *Predoslje* (mest. v *Prédosljah*), prebivalci *Prédošljani*, prid. *prédoški*) premore okrog petnajst zapisov v virih iz 14. in

15. stol., večinoma *Prerazel* ipd. Zaradi praktično enakega historičnega zapisa (*Prerassel* iz leta 1494) je Bezljaj k naštetim trem imenom pritegnil tudi ime *Prélosno* pri Štivanu na doberdobskem Krasu, ki označuje jezero in mlin v bližini.

2 Ime *Predoslje* je prvi skušal pojasniti Ramovš (1924: 62), ki ni upošteval srednjeveških zapisov, ampak je, izhajajoč iz Valvasorjevega zapisa *Predoslau*, krajevno ime izvajal iz antroponima **Predoslav*. Bezljaj je glede na stare zapise sprva (Bezljaj 1961: 117) mislil na deležnik na *-l̥* glagola *pr̥erasti*, dopuščal pa tudi še Ramovševo mnenje. Naposled je jeseni 1966 izoblikoval razlago, pri kateri je vztrajal do konca življenja.

Na dejstvo, da se ime *Predoslje* oz. *Predoselj* pojavlja večkrat, je prvi opozoril Rudolf Badjura v svoji Ljudski geografiji (1953: 297). Menil je, da gre za ljudskogeografski termin **pr̥édaselj* ali **pr̥édoselj*, ki označuje naravni most čez sotesko ali morda sotesko samo.

Bezljaj je to tezo sprejel in domnevni (neizpričani) apelativ **predoselj* na podlagi srednjeveških zapisov rekonstruiral kot **pr̥ēr̥slo*, v katerem je videl pozabljeni apelativ **r̥slo* z domnevno istim korenem kot v rus. *ruslo* 'struga, rečni tok'. Vasmer je sicer v svojem etimološkem slovarju (Vasmer 1987: 521, s. v. *ruslo*) zavrnil (Mikkolovo) rekonstrukcijo rus. leksema *ruslo* iz **r̥slo* kot neverjetno, vendar po Bezlajevem mnenju za takšno možnost govori prav slovensko gradivo.

3 Poglejmo najprej vse dostopne historične zapise: 1304 *Prerazel*, 1308 *Prerazzel*, 1337 *Prerazzel*, 1387 *Preraslach*, 1399 *Prerassell*, 1436 *Prerossil*, 1445 *Prerasl*, 1483 *Prelass* (Kos 1975: 476–477), 1581 *Prerassil*, 1689 *Predoslau*, 1744 *Predaschl*, 1780 *Predlje*, *Predelje*, 1823 *Predafsel*, FK 1826 *Predassl* (katastrska občina Predoslje), 1843 *Predaslje*, 1867 *Predasl*, 1873 *Predoslje*. – *Predoselj*, naravni most čez korita Kamniške Bistrice, starejših historičnih zapisov ne premore.

Pri Štivanu na doberdobskem Krasu je *Prélosno* jezero (tudi *Prelostno* in *Prelazno* jezero) z mlinom, ki se omenja sicer že v devinskem urbarju 1494 kot *Prerassel* (Kos 1954: 207). Mlin je stal na bregu Sabeljskega jezera, voda se je prelivala po strugi iz Prelosnega jezera v Sabeljsko jezero (Vlado Klemše, e-pismo 15. novembra 2011). Mlin v *Prelosnem* je v krstnih knjigah za vikariat Jamlje v 19. stol. zabeležen kot *Prelazno* in *Prelostno* (Klemše 2007: 220). Oblika *Prelosno* je po Bezlajevem mnenju nastala z dvojno disimilacijo iz **Pr̥ēr̥slo*.

Kotnik (2011: 68) navaja tele zgodovinske zapise za hišno ime *Prédasnik* na Zgornjem Obirskem (občina Železna Kapla): 1524 *Preässl*, 1720 *Prerastnig*, 1785 *Predafšnigg*, 1794 *Prerasnigg*, 1827 *Prelasnigg*. Karničar (1990: 103) poleg žive narečne oblike *P̥ər Pr̥è:das̥əŋ* navaja ledinsko ime *Pu Pr̥è:dasl̥əx*, ki da označuje soteske pod Obirjem. Pozna pa še zapis *Prelasnigg* iz leta 1825 in meni, da kljub zapisu ne moremo izhajati iz občnega imena *prelaz*, saj se to danes glasi *pr̥i:wuz*, zato bi pričakovali hišno ime *Pr̥i:wuz̥əŋ*. Sklicuje se na Bezlaja in ime izvaja z disimilacijo iz **pr̥ē-roslo* v pomenu 'struga'.

Pavle Blaznik (1988: 138) posreduje tudi zgodovinski zapis *Prerassl* iz ok. leta 1480, ki se nanaša na lokacijo v območju Pameč pri Slovenj Gradcu, nekje v bližini zaselka Kavdekov Vrh.

Dušan Čop (2002: 104) za *Predoselj* na Kamniški Bistrici enako kot sprva Bezlaj meni, da je po izvoru deležnik na *-l̥* od glagola *prērasti*, priteguje pa še ledinsko ime *Pérasle* (< **Prerasle*) na Pokljuki.

4 Zaradi nekaterih starejših zapisov za *Predoslje* (1483 *Prelas*) in za *Prelasno* (v 19. stol. tudi *Prelazno*) bi bilo mogoče pomisliti na slovenski narečni apelativ *prélaz*, ki ga Bezlaj v celotnem svojem opusu ne omenja.¹ Zapisi *Prerassel* ipd. za *Predoslje* bi namreč lahko odražali asimilacijo $r-l > r-r$, kot je, resda šele v 19. stol., izkazana v toponimu *Prerigelj* (občina Kočevje), še 1824 *Prelibel* (< **Pre-ljubelj*). Toda toponimi *Prerigelj*, *Dragomelj*, *Trbovlje* in *Želimlje* so izpeljani iz starih osebnih imen s svojilnim obrazilom *-jb*, v izglasju pa je epentetični *l*. Iz podstave **prelaz* bi v primeru izpeljave z *-jb* pričakovali kvečjemu obliko **Prelaž*, ne pa **Prelaselj* ali **Prelazelj*.

5 Videti je, da se v imenu *Predoslje* dejansko skriva nekdanje zemljepisno občno ime, vendar ne **préroslo*, ampak **prérasel*, po tvorbi primerljivo s samostalnikom *letorasel* 'leto dni star poganjek'. Samostalnik **prérasel* je bil najverjetneje enako kot *letorasel* ženskega spola, neposredne vzporednice zanj pa obstajajo v stari poljščini, ki je poznala občno ime *przerośl*, ohranjeno v prvotno jezerskem, zdaj pa le še krajevnem imenu *Przerośl* na severovzhodu Poljske, ter v enako glasečih se imenih travnika pri Złotowu in najožjega mesta Cichowskega jezera (Rospond 1984: 310; Bańkowski 2000: 898). Isto slovansko občno ime se ohranja v več zahodnoukrajinskih zemljepisnih imenih: rečnem imenu *Пеperісь* (rod. *-осіі*) v Rovenski oblasti (SGU 1979: 416) in v krajevnih imenih *Пеperісь* v Ivano-Frankovski in *Пеperосле* v Hmeljniki oblasti (Bučko 1990: 98; Hudaš – Demčuk 1991: 173).² V Srbiji so številni kamniti naravni mostovi, kakršen je na Kamniški Bistrici, imenujejo pa se *prērasti*, včasih tudi *pérasti*. *Perast* je ime reke v Homoljskem pogorju, ki je prejela svoje ime po tamkajšnjih *prerastih*. Tudi krajevno ime *Perast* v Boki Kotorski je dokaj verjetno nastalo z onimizacijo apelativa *perast*, čeprav se to ime tradicionalno povezuje z imenom ilirskega plemena *Pirustae* (akad. Aleksandar Loma, e-pismo 20. septembra 2012). V severovzhodni Srbiji so na reki Vratni, nedaleč od Majdanpeka, *Velika*, *Mala* in *Suva Prerast*, na Zlatiboru pa je znana *pre-rast* Točkovica pri naselju Dobroselica. Znani geograf Jovan Cvijić je ljudski izraz *prerast* že leta 1895 uvedel v srbsko geomorfologijo kot znanstveni termin (http://www.staraskola-mpek.edu.rs/majdanpek_files/prerast.htm, dostop 11. 12. 2012).

¹ *Prelaz* navaja že Badjura (1953: 293), kot zemljepisno ime dela vaške poti pa je znan tudi v Oblokah v Baški dolini (ustna informacija Slavka Čufra iz Oblok). Ohranjen je še v krajevnem imenu *Prélasko* v občini Podčetrtek (< **Prelaz-sko*), z zapisi 1780 *Prelaskin*, 1822 *Prelasdorf*, windisch *Prelasko*, FK 1825 *Praelesdorf* (katastrska občina Sedlarjevo). Pri *Prelaskem* je bil nekdanj brod čez Sotlo, kar najbrž kaže na motivacijo za poimenovanje. Med domačini sicer vlada prepričanje, da je vas dobila to ime, ker je bilo tod nekdanj veliko *prelazov*, namreč prehodov skozi plotove (ustna informacija Franca Motoha iz Prelaskega).

² Ukrajinski jezikoslovci D. Bučko ter M. Hudaš in M. Demčuk ukrajinska imena z nepričljivo utemeljitvijo izvajajo iz domnevnega antroponima **Pererosl*.

6 Občno ime **prerasel* je izpeljano iz glagola *prerasti* s pomočjo priponskega obrazila *-lb* oz. *-slb* (Sławski 1974: 106). Praslovanska rekonstrukcija je **per-orślb* (< **per-orst-slb*), kar je dalo v zgodnji slovenščini **prěraslb* in nato **prerasel*.³ V 17. stol. je ime doživelo disimilacijo $r-r > r-d$. Valvasorjev zapis *Predoslau* je očitno treba razumeti kot **Predoslovo*, s svojilno pripono *-ov*, ki pa se naposled ni obdržala. Krajevno ime vsebuje svojilo obrazilo *-jb*, dva novejša zapisa pa odražata stanovniško obliko **Predošlje* (prim. današnje stanovniško ime *Predošljani*). Zapis *Preraslach* iz leta 1387 ne kaže na stanovniško obliko **Prerasljane*, kot je menil Bezlaj, temveč le na množino od *Prerasel*, enako tudi obirsko ledinsko ime *Po Predaslah*. Zapis *-lj* v imenu *Predoselj* za naravni most na Kamniški Bistrici kljub Bezlaju ni hiperkorekten, saj domačini ime izgovarjajo *Predáselj* (Marjeta Humar, ustno). V zapisih *Prelostno* (19. stol. pri Štivanu) in *Prerastnig* (1720 kmetija na Obirskem) se še ohranja *t* iz prvotnega apelativa *prerast* (kot različice k *prerasel*), v zapisih *Prelassnigg* in *Predasnik* (1827 kmetija na Obirskem) pa srečamo enake disimilacije kot pri Štivanu ($r-r > r-l$) oz. na Gorenjskem ($r-r > r-d$). Ojevski vokalizem v krajevnem imenu *Predoslje* (namesto *Predaslje*) in v imenu naravnega mostu *Predoselj* (za *Predáselj*) je razložljiv s hiperkorektnim poknjizanjem.

7 Ugotovimo lahko torej, da je v podstavi imen *Predoslje*, *Predoselj*, *Predasnik* in *Prelosno* v slovenskem imenoslovju doslej slabo prepoznano občno ime *prérasel*, katerega pomen izhaja iz glagola *prerasti* in ki se nanaša na naravna mostova čez reki Kokro⁴ in Kamniško Bistrico, na težko dostopno skalovje pod Obirjem in na prelivno *Prelosno jezero* na doberdobskem Krasu. Jezikovno gradivo ne potrjuje domnevnega občnega imena **preroslo*. Vzporednice za pozabljeni apelativ **prerasel* je mogoče najti v poljski, zahodnoukrajinski in srbski toponimiji.

Viri

- Blaznik 1988 = Pavle Blaznik, *Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do leta 1500* II, Maribor: Obzorja, 1988 (Historična topografija Slovenije 2/II).
 FK = *Franciscejski kataster* (<http://www.arhiv.gov.si/>).
 Klemše 2007 = Vlado Klemše, *Vodna imena na doberdobskem Krasu, Jezikoslovni zapiski* 13 (2007) = *Merkujev zbornik*, 217–225.
 Kos 1948–1954 = Milko Kos, *Urbarji Slovenskega Primorja* 1–2, Ljubljana, SAZU, 1948–1954 (Srednjeveški urbarji za Slovenijo 2–3).
 Kos 1975 = Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500)* 1–3, Ljubljana: SAZU, 1975.

³ Prim. rus. občna imena *заросль, поросль, отрасль*, polj. *latorośl, odrośl, zarośl* (Sławski 1974: 106).

⁴ Naravnega mostu čez Kokro danes ni več, vendar ime **Prerasel*, po katerem je poimenovana vas *Predoslje*, priča, da je nekdam bil – vsaj v 13. in v začetku 14. stol.

- Kotnik 2011 = Bertrand Kotnik, *Zgodovina hiš južne Koroške 15: tržna občina Železna Kapla – Bela*, Celovec: Mohorjeva, 2011.
- SGU = *Словник гідронімів України*, ред. кол. А. П. Непокупний – О. С. Стрижак – К. К. Цілуйко, Київ: Наукова думка, 1979.

Literatura

- Badjura 1953 = Rudolf Badjura, *Ljudska geografija*, Ljubljana: DZS, 1953.
- Bańkowski 2000 = Andrzej Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego 2: L–P*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
- Bezljaj 1956–1961 = France Bezljaj, *Slovenska vodna imena I–II*, Ljubljana: SAZU, 1956–1961.
- Bezljaj 1967 = France Bezljaj, Predoslje a Prelosno, *Zpravodaj mistopisné komise ČSAV* 8, št. 1, 5–6. (Ponatis v: France Bezljaj, *Zbrani jezikoslovni spisi I*, ur. Metka Furlan, Ljubljana, 2003, 314–315.)
- Bezljaj 1995 = *Etimološki slovar slovenskega jezika 3: P–S*, dopolnila in uredila Marko Snoj in Metka Furlan, Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU (izd.) – Mladinska knjiga (zal.), 1995.
- Bezljaj 2003 = France Bezljaj, *Zbrani jezikoslovni spisi 1–2*, ur. Metka Furlan, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003 (*Linguistica et philologica* 6/1–2).
- Вучко 1990 = Дмитро Григорович Вучко, *Походження назв населених пунктів Покуття*, Львів: Світ, 1990.
- Čop 2002 = Dušan Čop, Gorska, terenska (ledinska) in vodna imena v Sloveniji, *Jezikoslovni zapiski* 8 (2002), št. 2, Ljubljana, 93–108.
- Hudaš – Demčuk 1991 = М. Л. Худаš – М. О. Демчук, *Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення)*, Київ: Наукова думка, 1991.
- Karničar 1990 = Ludwig Karničar, *Der Obir-Dialekt in Kärnten: die Mundart von Ebriach/Obirsko im Vergleich mit den Nachbarmundarten von Zell/Sele und Trögern/Korte (Phonologie, Morphologie, Mikrotoponymie, Vulgonamen, Lexik, Texte)*, Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1990.
- Ramovš 1924 = Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika II: konzontizem*, Ljubljana, 1924.
- Rospond 1984 = Stanisław Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław: Ossolineum, 1984.
- Sławski 1974 = Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego, v: *Słownik prasłowiański 1: A–B*, ur. Franciszek Sławski, Wrocław: Ossolineum, 1974. (Ponatis v: Franciszek Sławski, *Słowotwórstwo, słownictwo i etymologia słowiańska*, Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2011, 11–182.)
- Snoj 2009 = Marko Snoj, *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*, Ljubljana: Modrijan, 2009.
- Vasmer 1987 = Макс Фасмер, *Этимологический словарь русского языка 3: Муза–Сят*, Москва: Прогресс, 1987.

***Predoslje* and *Prelosno* (forty-five years later)**

Summary

France Bezljaj first published his account of the Slovene toponyms *Predoslje* and *Prelosno* in the journal *Zpravodaj mistopisne komisije ČSAV* in 1967. Based on historical records (*Prerassell* and other similar forms) as well as the geographic characteristics of the locations in question, he claimed that the term **predoselj*—from popular geography, denoting a natural bridge over a ravine or perhaps even a ravine as such—contains the lexeme **prěrslo*, identified as an obsolete common noun form **rslo* sharing its root with Russian *ruslo* ‘riverbed, stream’. In this paper, however, it is proposed that the names *Predoslje* and *Prelosno* originate from the geographic common noun **prěrasl̥b*, derived from the verb *prerasti* ‘to overgrow’. Parallels to the obsolete common noun **prerasel* can be found in Polish (*Przerośl*), Western Ukrainian (*Перерісль*), and Serbian (*Велика, Мала Прераст*) toponymy.

GLASILO

INŠTITUTA ZA SLOVENSKI JEZIK FRANJA RAMOVŠA ZRC SAZU

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI 18 • 2

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

ISSN 0354-0448

Uredniški odbor

Kozma Ahačič, Hubert Bergmann, Metka Furlan, Mateja Jemec Tomazin,
Karmen Kenda-Jež, Valerij M. Mokijenko, Alenka Šivic-Dular, Andreja Žele

Urednik

Peter Weiss

Tehnična urednica

Alenka Jelovšek

Prevod izvlečkov in povzetkov v angleščino

Donald Reindl, DEKS, d. o. o.

Prelom

Simon Atelšek

Oblikovanje

Milojka Žalik Huzjan

Naslov uredništva

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Novi trg 4, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: 01 4706 160

Peter.Weiss@guest.arnes.si ali isj@zrc-sazu.si

<http://bos.zrc-sazu.si/knjige/index.html>

Letna naročnina 10 €, za študente 8 €

Cena posamezne številke 7 €, cena dvojne številke 12 €

Naročila sprejema

Založba ZRC, p. p. 306, 1001 Ljubljana, Slovenija

Telefon: 01 4706 464

zalozba@zrc-sazu.si

Jezikoslovni zapiski so glasilo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in slovenska znanstvena jezikoslovna revija. Izhajajo dvakrat letno. V njih domači in tuji raziskovalci slovenskega in drugih slovanskih jezikov objavljajo svoje izsledke ter ocene in poročila o najnovejših slovenskih in tujih jezikoslovnih delih.

Jezikoslovni zapiski so uvrščeni v mednarodne zbirke podatkov MLA International Bibliography of Books and Articles on the Modern Languages and Literatures, New York, ZDA; Bibliographie linguistique / Linguistic bibliography, The Hague, Nizozemska; IBZ, K. G. Saur Verlag, Osnabrück, Nemčija; New Contents Slavistics, Staatsbibliothek zu Berlin, Nemčija.

Jezikoslovni zapiski izhajajo s podporo Javne agencije za knjigo Republike Slovenije.

Tisk: DZS, d. d.

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 2.5, ki ob priznavanju avtorstva dopušča nekomercialno uporabo, ne dovoljuje pa nobene predelave.

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

Glasilo

Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša

18 • 2

2012

ZALOŽBA
Z R C

KAZALO

IVAN KOŠTIÁL: 1877–1949

<i>Irena Rožman</i> , Spregledanemu jezikoslovcu in folkloristu Ivanu Koštiálu (1877–1949)	7
<i>Metka Furlan</i> , Koštiálov Slovenski etimološki besednjak	11
<i>Tjaša Jakop</i> , Izrazi za spolovila v gradivu za Slovenski lingvistični atlas in pri Ivanu Koštiálu	37
<i>Jasna Honzak Jahić</i> , Slovnični in slovarski brus knjižne slovenščine Ivana Koštiála	57
<i>Agata Šega</i> , Ivan Koštiál – pozabljeni slovenski romanist	73
<i>Drago Samec</i> , Ivan Koštiál: bibliografija 1901–2011	95

DRUGE RAZPRAVE IN ČLANKI

<i>Silvo Torkar</i> , <i>Predoslje</i> in <i>Prelosno</i> (45 let pozneje)	125
<i>Andreja Legan Ravnikar</i> , Značilnosti sprejemanja besed iz nemščine v knjižno slovenščino 16. stoletja	131
<i>Előd Dudás</i> , Primerjalni zgodovinski razvoj prekmurskega črkopisa	149

OCENE IN POROČILA

<i>Jelena Konicka</i> , Prvi slovenski frazeološki slovar	169
<i>Nataša Gliha Komac</i> – <i>Karmen Kenda-Jež</i> , Med evropeizacijo in nacionalizacijo	187
<i>Nina Ditmajer</i> , Botanični terminološki slovar	191
<i>Andreja Žele</i> , Sodobni pregled slovanske filologije	195

V SPOMIN

Matej Rode: 1930–2012 (<i>Jurij Rojs</i>)	201
---	-----